

MĄDROŚĆ (1577) *sb f*

mądrość (1574), **mędrość** (2), (czes.) **mudrość** (1); *mędrość BierRaj, LudWieś*; *mądrość* : *mudrość PaprPan (10:1)*.

o *jasne*.

sg N mądrość (387). ◇ *G mądrości (531)*. ◇ *D mądrości (59)*. ◇ *G a. D mądrości (1)*. ◇ *A mądrość (230)*. ◇ *I mądrością (187)*. ◇ *L mądrości (111)*. ◇ *V mądrości (17)*. ◇ *pl N mądrości (4)*. ◇ *G mądrości (11)*. ◇ *D mądrościom (1)*. ◇ *A mądrości (18)*. ◇ *I mądrościami (2)*. ◇ *L mądrościami (6)*; *-ach (4)*, *-ach (1) LubPs*, *-(a)ch (1)*. ◇ *sg a. pl G mądrości (11)*. ◇ *sg L a. pl A mądrości (1)*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Zdolność trafnego rozróżniania dobra i zła, trafnego rozumowania, rozwiązywania trudnych sytuacji, też wiedza; prudentia Murm, BartBydż, HistAl, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, JanStat, Cn; sapientia Vulg, HistAl, PolAnt, Mącz, Modrz, Calag, Calep, Cn; phronesis, sophia Mącz, Calep; sal Mącz, Cn; argutia, consilium, peritia, philosophia, sollertia Mącz [w tym: czyja (387): G sb i pron (152), pron poss (129), ai poss (106); użycia pl (26)] (1509) : March¹ A2, A3; Xántowi fie rádowali: Dziwując fie iego mądrości/ Iż wyfzedł z tákiej trudności. BierEz E; Bo kto wiele słow wylewa/ Nie wiele mądrości miewa BierEz K3v, D4v, F2v, G3v, I2, Kv, P4; Panna mądrościj pełna/ gdy vbaczyła wolą iego/ tak iemu odpowiedziała. OpecŻyw 22v, 31, 33, 144v, 175, 183v [3 r.]; OpecŻywPrzedm C4; PatKaz II 42; PatKaz III 111; Murm 206; TarDuch B4; FalZioł IV 51b, V 66; [Sokrates] finy też miał ku macierzy podobne w obyczaioch, ale łobie k mądrości nie podobne roľpułtne, á nie łtateczne BielŻyw 48; Włzey mądrości grunt iełt cirpliwołc. BielŻyw 85; [Al]bowie^m vbołtwo iełt łłżebnicza mądrości BielŻyw 93; Mądrołc iełt połeł rozumu BielŻyw 165, 2 [2 r.], 3 [2 r.], 23, 29 [2 r.], 32 (48); BielŻywGlab nlb 9, 14; GlabGad A2v; Iako czynią ludzie połci, Ktorzy nie mają mądrości. BierRozm 8, 20; KłosAlg A4; Pállás páni włłech náuk/ mądrołcią łłáfuie. KlerWes A2, A2v; March³ T6v, T8v; WróbŻołt Z5v, 106/27; y łłfiadom náłzym podgornym wyłwieczona mędrołc twa podoba fie. LudWieś A2; Słýzelilmy iż twoy vmyłł mądrołcią kwitnie y iáłnieie HistAl H2v, A6v, B3v, B5v [2 r.], D6, D6v (20); KromRozm I F4; MurzHist Rv, Tv; MurzNT 60, Mar 6/2, s. 168v marg [3 r.], Luc 1/17; KromRozm II b2, f4; KromRozm III B8v; BielKom C2v; łzkoły y kolegia łá tákowe myełcá ná mądrołc a łpráwyedliwołc/ yáko kołcyoł ná kazanya y modlitwy. GliczKsiąż K8v, L [3 r.], L3 [2 r.], L8, N7; LubPs E3, Y; KrowObr B4v, 66v, 108v, 163v, 237v; Bołc iełt dáleka roznołc mądrołc do náuki/ Bo káždá s tych z ołobná miewa łwoie łztuki. Bowiem gdy do mądrołci náuká przypádnie/ Sláchetne przyrodzenie wiele rzeczy zgádnie. RejWiz 80, 27v marg, 29v, 46v [2 r.], 62v [4 r.], 80 [2 r.] (18); Mąż ktory miłue mądrołc/ rozwełela oycá łwoiego Leop Prov 29/3, Ex 35/35, 36/2, 3.Reg 10/4, 7 [2 r.], 2.Par 1 arg (30); RejZwierz 15 marg; Obyłcie byli lepiey milczeli/ bo by wam wđdy to možno poczytháć zá mądrołc. BibRadz Iob 13/5; Ten [Danijel] kilká zacnych Hifloriy ktore łię dżiały zá czáłow iego bárzo tu nadobnie wypifáł/ okázuiąc iákie iełt prawđziwey z fáłełzną mądrołcią zátárgnienie BibRadz I 446, 3.Reg 11/41, 1.Esdr 7/25, Iob 28/12, 18, 20 (39); iáko wielkie łkárby mądrołci łye zámykáią w tobie OrzRozm Ev, A3, K3, V v; Káždá rzecz potrzebuie łwiczenia/ po łwiczeniu przychádza mądrołc/ ále z wjełfzá pracá nábyta. BielKron 81v, 34v, 76v [2 r.], 78, 79 [4 r.], 79v [2 r.] (25); GrzegRóżn L3v; KwiatKsiąż B2, E2v, F3v, K2v, P; Exornari*

philosophia, Być w naukach ćwiczony/ álbo być obdárzon mądrością. *Mącz* 269c, 16a, 17a, 46c, 177d, 228b (23); *OrzQuin* O3v, O4, X2; *Prot* D2v, D4; *SarnUzn* C4, Gv; *LeovPrzep* av; *RejAp* 104, 115, 116 *marg*, 120v [5 r.], 140v, Dd3, Ee2; gdzie tho ieft pirwłzy do mądrości łtopień/ chceć łe dác leczyc *GórnDworz* B, C6v, N5, Yv, Y2v, Z3 (15); *HistRzym kt, ktv*, 9 [2 r.], 13v, 23 (13); Słyszylz też co powieda o Oycu łwoim niebieskim/ iż łe on połmiewa á pohánbia takie mądrości/ ktore w prołtocie łercá łwego nie łtoią przy nim / á przy łwiętey woley/ náuce/ y połtánowieniu iego. *RejPos* 289, 28v, [36] v, 37v [2 r.], 38v [4 r.], 40v (19); *RejPosWiecz*³ [97]; O Grecya/ [...] gdzie twoiá mądrość? gdzie twé miáłtá? gdzie twoie bogáctwo? *BiałKat* 128v, 128v; *KuczbKat* 65, 130; Mądrość iełth cel włzytkich łmyłłow. *RejZwierc* 14v *marg*; Ale mądrość iełt cóš dziwnego/ cóš powážnego/ á prołto iełt z niebá dar Boży *RejZwierc* 146, 145v, 146 [3 r.], Aaa4v, Bbb2v; *WujJud* A3v, 154v; *WujJudConf* 29v; *RejPosWstaw* [41²]v, [41³]v, [41⁴]v [3 r.]; *BudBib* 2.Par 1/11, 1.Esdr 7/25, *Iob* 15/8, *Ps* 36/31[30], *Prov* 13/10 (27); *BudNT* *Iac* 1/5, 2.*Petr* 3/15; *CzechRozm* 4v [2 r.], 149, 154, 228v, 251v; Nie wydádzą mudrołciá by namniey łtárlžego *PaprPan* I3, E2v, G4v, I2v, N, N3 (9); Bo trudno łię może náleść infza drogá/ ktorąby kto łácniey mądrości dołtápic mogł/ iáko czytáiąc wiele y słucháiąc/ á w pámięć łobie biorąc. *ModrzBaz* [16], 9v, 14, 17, 46v, 47v, 67, 82; *Calag* 564a; *KochPs* 27, 72, 138, 165; Mądrość káznodzieyłka ná tym náleży/ áby rzemieśłto krorym [!] dułze łowiá/ vmiáł. *SkarŻyw* 312, A4v [2 r.], 25, 26 *marg*, 71, 80 (20); KVpićby łię mądrości zá drogié pienádze/ Która (iełłi prawđziwie mięniá/ włzytki żądze/ Włzytkie ludzkie fráunki vmiéłz wykorzenić *KochTr* 9; *CzechEp* 203, 253, 257; *NiemObr* 6, 87 [2 r.], 88; *KochFr* 131; *ReszPrz* 81, 100; O Święty vpominku/ niebieska mądrości/ Od Páná pochodząca [!] z gurney wyłokości. *WisznTr* 22, 23 [2 r.]; *ArtKanc* E9, H15, K11v; *GórnRozm* Fv [3 r.] F3v, F4, I4 [2 r.]; Pan ták chce/ rołkázuie/ á náłze mądrości. Wiátre m bierze/ y kładzie w morłkie głębokości. *KmitaPsal* A5; *PaprUp* G, H3; *ZawJeft* 34, 36; Philosophia – Chęcz do mądrości. *Calep* 800b, 800b [2 r.], 802b, [869]b, [992]a; *GrochKal* 12; *Phil* D2 [2 r.] G, O2; *GrabowSet* Ev; *OrzJan* 62, 65, 91 [2 r.], 92 [2 r.], 93 [2 r.] (12); *LatHar* +3, 264, 531, 553, 556; *KołakSzczęśł* C4 [2 r.]; A tuć iełt rozum/ ktory ma mądrość. *WujNT* *Apoc* 17/9, *Matth* 13/54, *Mar* 6/2, *Luc* 2/40, s. 201 [3 r.], *Luc* 21 *arg* (28); czego nie vczy mądrość prawđziwa/ dáleko mniey Boiáźń Boża. *WysKaz* 4; bo kłamáć nie może ten ktory dar mądrości záleciáiąc mowi *WysKaz* 8, 3, 4 [2 r.], 8, 46, 47; *SarnStat* 121; *SiebRozmyśl* G2 [2 r.] K3, Mv; *PowodPr* 20; Rozgá y karánie dáie mądrość *SkarKaz* 420a; V nas v ludzi rozumienie nie włzytko iełt záraz áni zupełnie: ále pomáłu go y po trółze przybywa: y mądrości nam łię przyczynia/ z náuki/ rozczytánia y doświádczenia. *SkarKaz* 485a, 42a [2 r.], b [2 r.], 43b, 45b [3 r.], 79b (22); *CiekPotr* 26; *GosłCast* 43, 53; *PaxLiz* A3, Ev, E2; Bo fundáment mądrości iełt: łwoiey nie dułác mądrości. *SkarKazSej* 658a; Nie miełzka mądrość w cíele poddánym grzechom. *SkarKazSej* 660b; Do praw łtáwienia wielkiey mądrości y nabożeńłtwá potrzebá. *SkarKazSej* 669b *marg*, 657, 657b [4 r.], 658a [4 r.], b [2 r.], 660a [4 r.] (66); *KlonWor* 1; *SzarzRyt* D3v.

mądrość do czego (4): Nie tylo myślenim/ ále džiáłánim y dotykánim łię rzeczy/ y długim doświádczenim roście y nábywa łię mądrość do rzádw ludzkich. *SkarKazSej* 663a, 660a [2 r.], 662b *marg*.

mądrość około czego (1): oobliwie vmiął fundámenty y korzenie cnot y wyftępkow ludzkich odkryć y vważyć/ fład co pochodziło (*marg*) Mądrość około cnot y wyftępkow fład co pochodziło.
(-) *SkarŻyw* 332.

mądrość ku czemu (1): Vfłyżał tedy wfłyftek lud Ifráelſki fład on ktory Krol vczynił/ y włękli fie Krolá/ widząc w nim być mądrość Bożą/ ku fprawowániu fądu. *Leop* 3.Reg 3/28.

mądrość na co (5): Miał wielką mądrość/ ná poznánie objczáiw ludzkich *SkarŻyw* 332; á Bogu fie fwemu vkorzcíe/ iefli mądrości doftáć ná dobrą rádę záchowánia oyczyzny fwoiey prágniećie. *SkarKazSej* 661a, 657a, 660a, 663b.

Ze zdaniem przydawkowym [z zaimkiem względnym] (4): *SkarŻyw* 332 *marg*; ábowiem mądrości/ iáko Rzeczpoſpolit: fprawowáć/ miedzy niemi nie było *GórnRozm* N2v, N2, N2v.

W połączeniach szeregowych (81): *OpecŻyw* 177; *KlerPow* 2; *BartBydż* 171; *HistAl* D6, F2; *KromRozm II* r3; *GliczKsiąż* H3; *LubPs* ddy; Sędzia powinien mieć w fobie thy cnoty/ boiaźń Bożą/ prawdę/ mądrość/ roftropność/ mierność/ przeciw wfzytbkim równą miłość/ práwá vmieiętność/ możność. *GroicPorz* bv; *KrowObr* 189v, 241v; *Leop Ex* 31/3, 35/31, 3.Reg 7/14, *Prov* 21/30; *RejŻwierz* 113v; *BibRadz Ex* 31/3, I 341a *marg*, *Is* 11/2; *BielKron* 81v; *Mącz* 272c, 298c, 328b; wielkieć to fą cnothy/ mądrość/ wfpaniáte fercze/ powfcięgliwość *GórnDworz* X3, G3, K3v [2 r.], V8, X2v, X4 [2 r.]; Gdyżci to głoáno Pan twoy vfły fwemi opowiedáć raczy/ iż żadnemi wymyflly/ mądrościámi/ rozumy á náukámi fwemi/ nikt nie pozna Bogá Oycá iego niebieſkiego *RejPos* 289, 194; *BiałKat* 201; *KuczbKat* 70, 305; *BudNT przedm* a4v; *CzechRozm* A3, 156; *PapřPan* S2; *ModřBaz* 18v, 24, 26, 71v, 138; *SkarJedn* A6v, 375; Był wielki człek wonnościá cnot wfzytkich ozdobiony/ mądrościá/ miłościá/ vboftwem/ ludzkościá/ porádká *SkarŻyw* 546, 357, 478; że y tá trawá/ to iefť/ ludzie: y kwiat iey/ to iefť/ wfzytká ozdobá/ zacność/ mądrość/ vmieiętność/ náuká ktoraby w nich byłá/ vwiednáć/ vfchnáć y vpáść muſi *CzechEp* 122, 122, 123, 178, 347; *WerGoſć* 203; *ArtKanc* M18v; *GórnRozm* L2v; Siedm dárow Duchá S. Mądrość/ rozum/ rádá/ męftwo/ vmieiętność/ pobożność/ y boiaźń Páńſka. *LatHar* +++, ++8v, 23, 26, 532, 553, 554, 600; *KořakCath* B2v; *WujNT Luc* 2/52, s. 411, 580, *Apoc* 7/12; *SarnStat* 1119; *KlonKr* A4v; *PowodPr* 63; *SkarKaz* 45b, 457a, 581b; *GoſćCast* 3; Wielkiey mądrości/ y biegiłości/ y vmieiętności/ y nabożeńftwá/ ftáwienie Praw/ y opátrzenie exekucyey ich potrzebuie *SkarKazSej* 699b, 660b; *KlonWor* 7.

W przeciwstawieniach: »mądrość ... głupstwo (*a.* głupóć) (16), szaleńſtwo (*a.* szaloność) (5), błazeńſtwo (3), dowcip (2), imienie (2), nieumi(ej)ętność (2), sproſność (2), chytróć, nieopatrzność, prostota, ślepotá« (34): *OpecŻyw* [133]; lepiej iefť mądrość mieć niż imienie *BielŻyw* 165, 55, 131, 159; żądálimy oddálic od fiebie nieumieiętność/ á być nápełnieni mądrościá w vmyflech náſzych *HistAl* I4v; oſádzam to iż obyczáie wáſze więcey ku fzalonoſci niż ku mądroſci fie ſklániáią. *HistAl* K4; których [mędrcoř] mądrość wſlepotę Bóg obráćá *MurzNT* 28v, 66; *GroicPorz* a2; Mądrość chytrcowa iefťh/ zrozumieć drogę fwoię: á nieopátrzońć głupioř obłędna. *Leop Prov* 14/8; Który iefť ćierpliwy/ fprawuie fie wielką mądrościá: ále ktory niećierpliwy/ wywyflá głupſtwo fwoie. *Leop Prov* 14/29, *Prov* 14 *arg*, *Eccli* 20/33, 41/18; *BibRadz* *3v, *Eccle* 1 *arg*, 17, 1.*Cor* 3/19; Y vyrzálem áno ták wiele przeſięga mądrość błazeńftwo/ iáko fie bárzo dzyeli ſwiátoſć od ciemności. *BielKron* 79v, 79, 79v [2 r.]; *OrzQuin* Q3; bo to iefť prawdziwa mądrość/ ktora fie od cnoty nie odſtrzela/ á

inaczezy thedy nie iest mądrość/ ále chytrość przewrotna. *GórnDworz* Hh6; Nie w mądrościach fwiátá tego Duch fwięti/ ále w profiocie. *RejPos* 283v *margin*; Mądrość chytre⁸⁰ (iest) rozumieć drogę fwoię/ á fprofność głupich (iest) zdráda. *BudBib Prov* 14/8, *Eccle* 1/17; *CzechRozm* 60; y ták człowiek doftá dowćipu/ iáko y z czego żywność miał fobie obmyśláć/ ale mądrości iáko Rzeczpořp: fprawowáć/ y ktorem fpořobem zgromádenie ludzi w rządzíe záchowáć/ tey doftáć nie mogł *GórnRozm* N2, I4v; *WujNT* 1.Cor 3/19, *Zzzzz4v*; *WysKaz* 5.

W porównaniach (4): *Leop Eccli* 21/21; *BielKron* 81v; Boć mądrość ná fwiecie iesth iákoby iáki ozdoby ratulz w iákim zacnym miefcie/ rozlicznemi cnotámi iáko on ratulz wieżyczkami ofádzona *RejZwierc* 14v; A iż względem niego wřzytká ludzka mądrość/ vmiejętność/ dowćip/ Loiká/ wymowá/ wywody/ y dowody/ fą rownie [...] iáko trawá y kwíát ktory z niey wyrařta *CzechEp* 122.

Tytuł księgi Starego Testamentu „*Liber sapientiae*” (1): To iuz iáko fie im tám będą niewiernicy dziwowáć [...] nadobnie o tym Sálomon nápiřá w Mądrościach fwoich *RejAp* 173.

W charakterystycznych połączeniach: *bydłęca (jest) mądrość (6), chrystyjańska, cicha, człowiecza (3), dana (jest) (10), doskonała (5), dostała, dziwna, ewanjelijka, fařszna, gruntowna, kaznodziejska, każda (5), krolewska (3), ludzka [= ludzi], łagodna, mierziona, mizerna, mocna, nabyta (2), napotrzebniejsza, nędzna, niebieska (6), niedostateczna, niepożyteczna, obrzydła, okazała, osobliwa, pirwsza, pogańska (2), politycka, postawna, prawa (6), prawdziwa (8), (na)przedniejsza (3), przyrodzona (3), skryta, sławna, spaniała, spokojna (3), stateczna, szatańska, szczyra (2), użyczona, wiel(i)ka ((na)więtsza) (36), własna (2), wnętrzna, wrodzona, wszel(a)ka (wszytká, wsza) (34), wysoka (nawyzsza) (3), zakryta, zamilczana, zatajona, znamienita, zupełna (2), żadna; mądrość Boga [= pochodząca od Boga] (3), człowieka, Salomonowa (4); chęć mądrości, cień (2), dar (2), droga, fundament, hojność, korona (3), korzeń (2), nasienie, pieczęć, pokarm, skarb (4), słowa, służebnica, światłość (2), tajemnica, wiekość, woda, zdroj; badanie mądrości, ćwiczenie, doda(wa)ć (przydać) (3), dosięgnąć (sięgać) (2), dostać (dostawanie) (5), dostąpić (dostąpienie) (4), dzierżyć się (4), naby(wa)ć (3), odkrywanie, osięgnięcie (2), pełen (napelńiony) (16), potrzebować ((po)trzeba, potrzebujący) (13), poznanie, požądanie, pragnąć (2), prosić (2), rozmiłować się (rozmiłowanie) (3), szukać (szukanie) (11), trzymać się (2), (na)uczyć (uczący) (14), (na)uczyć się (10), udzielić, użyczać, uży(wa)ć (3), żądać (2); chęć do mądrości, droga (3); chciwość ku mądrości; czyrpać mądrość, da(wa)ć (rozdawać, dawający) (21), mie(wa)ć (21), miłować (3), należć (najdować) (8), objawić, otrzywać, poznać; prosić o mądrość (2); mądrością darować, napelni(a)ć (napelńiony) (10), obdarzon(y) (obdarzyć) (8), opatrzony (opatrzeć) (3), oświecić, ozdobion(y) (ozdobić) (3), przybrany, przychędožony, szafować, wyćwiczyć.*

Przysłowia: Ktorého dom Buog tak vmiłowáł/ Ze mu wřzitky dari zatzniefyze dáł: Boiazń fwoię/ ktora iest przodek mądrości Rozum/ męřtwo/ chciwořtz ku fprawedliwořci. *KlerPow* 2; Prorok opowiedá iż pan nářz nam wřřem łářkává pámięć pořobie zořtáwił wnáukách zakonu řwego y iako by ich nam włáfnie řtrzedz przyřtáło powiedáiąc iż to iest pierwřly poczátek wřřelyákich mądrořci. *RejPs* 165v; A iż iest řwięte á řtrářliwe imię y řnadz to iest práwy poczátek káždery mądrořci áby káždzy nořił boiazń iego przed oczymá řwemi *RejPs* 166v; Pierwřly řtopien mądrořci bać fie bogá miřego. *RejPs* Ff5v, 177; *BielKom* B6; Ták yeřt pirwřla mądrořć/ páná bogá fie bać *GliczKřiqz* P6; Boyaźń

Páńfka początkeyem yeft káżdey mądrości *LubPs* Z4v, Z4v marg; *RejZwierz* A3; Otho boiazń Boża ieft mądrość [*Ecce timor Domini est sapientia*]/ á wiarowác fię złego/ ieft zrozumienie. *BibRadz Iob* 28/28; Bać fię Páná/ ieftci korzeń mądrości [*Radix sapientiae est timere Dominum Vulg*]/ á gáłązki iey fą przedłużeniem żywotá. *BibRadz Eccli* 1/19[25], *Prov* 9/10; *RejPos* 208v [2 r.]; iż to ieft nawiętzy początek káżdey mądrości poznać Bogá á wczyc fie boiáźni iego. *RejZwierz* 8; Przednieyfza mądrość/ kto fye boi bogá *KochPs* 171; *KołakCath* B; *WysKaz* 4 [2 r.]; *SkarKaz* 348a; *CzahTr* L4; *SkarKazSej* 661a. [*Ogólem* 23 r.].

Dořkonáłość boiáźni bořkiey/ ieft mądrość y rozum [*Consummatio timoris Dei sapientia et sensus*]. *Leop Eccli* 21/13; Boiazń Páńfka ieft koroná mądrości [*Corona sapientiae timor Domini Vulg*]/ ktora z ťiebie podawa ufřokoienie/ y dořkonále zdrowie. *BibRadz Eccli* 1/16[22]; nietylko ieft początkiem ále y koroná/ to ieft wykonánien mądrości Boiazń Boża *WysKaz* 4.

mądrość nadewřzitko ieft nalepřza *BielŻyw* 15; Mądrość/ częśc nalepřza. *RejWiz* 80 marg [*idem*] Cc7.

Mądrość zátáiana á fkarb niewidomy/ y co zá pożytek w obu [*Sapientia absconsa et thesaurus invisus, quae utilitas in utrisque*? *Leop Eccli* 20/32; ábowiem mądrość fřkryta á fkarb niewidomy: y co zá vřzytek obudwu [*sapientia enim abscondita et thesaurus invisus, quae utilitas in utrisque*? *Leop Eccli* 41/17; SKarb zákopány y mądrość zámilczáná pożytku nikomu nie przynoři. *SkarKaz* 513a.

Leć mądrość z láty przychodzi *GliczKsięz* P3; Mądrość látom przyřmákiem *CiekPotr* 25.

Obumbratur sapientia vino, Mądrość bywa zácńmiona od piyańřtwá. *Męcz* 502a; Abowiem gdzie opilřtwo pánuie/ rozum/ zdrowa rádá/ rořtropnośc/ mądrość vřtěpuia *WerGořc* 203.

ktory [*Sokrates*] teř mowil że wielika mądrość ieft dobre od złego rozeznać *BielŻyw* 45.

bo ieft nawyřřza mądrość fámego ťiebie poznać *BielŻyw* 139.

Kto z mądreml częřto gada/ być bez pożytku iákiego z mądrości ich niemoře *SkarŻyw* A4.

Nle to mądrość mądrym być/ álbo wielkořc ťwiátá Rozumem chćieć ogárnąć *KochFr* 131.

Ale to řłowo cnotá wiele w řobie zámýka. Naprzóđ mądrość/ która/ czego řzukác/ á czego fię chronić/ vczy *KochCn* B3.

Zgodá y iednořc/ do mądrości drogá. *SkarKazSej* 661a marg.

Wyrażenia: »mądrość bořa (a. boska)« = *sapientia Dei Vulg* [*řzyk* 16:4] (20): ten [*Józef*] był wierny práwdziwy/ pelen bořkiee mądrořtzi *OpecŻyw* 4v, 2v, 156; *PatKaz II* 42; *Leop* 3.Reg 3/28; *BibRadz Prov* 8 arg, II 93a marg, 133b marg; *BielKron* 76v; *KuczřKat* 145, 395; Tá będąc wzakonie Chřeřciánřkim wychowána miálá dar ořobny mądrości Bořey w řobie *SkarŻyw* 124, 500; *SkarKaz* 484a marg; *SkarKazSej* 657b marg, 660b, 661a, b [2 r.]. Cf »drzewo mądrości bořy«.

»mądrość (jest) cielesna« = *prudencia a. sapientia carnis, sapientia animalis a. carnalis Vulg* [*řzyk* 7:1] (8): *KrowObr* A2v, 241v; *CzechEp* 208; Gdyř mądrość ćieleřna/ ieft nieprzyiaćiořką Bogu *WujNT Rom* 8/7, *Rom* 8/6, *2.Cor* 1/12, *Iac* 3/15, *Zzzzz4v*.

»mądrość (jest) diabelřka« = *sapientia diabolica Vulg* [*řzyk* 5:1] (6): *Leop Iac* 3/15; *CzechEp* 232; *WujNT Iac* 3/15, *Zzzzz4v*; Bo tá mądrość nie ieft z niebá/ ále ieft źiemřka/ bydřęca/ dyabelřka. *SkarKazSej* 661a, 658a.

»drzewo mądrości boży« = *drzewo wiadomości dobrego i złego* (1): Bilo tham drzewo mądrofczi, bozy skthorego pan bog yemv poziwacz zakazal *LibMal* 1554/190v.

»duch mądrości« = *spiritus sapientiae PolAnt, Vulg* (17): Wdułfę złą niewnidzie duch mądrości. *March*¹ A3v [*idem*] *March*³ V2; *BibRadz Is* 11/2; *GrzegRóżn Mv*; *BiałKat* 201; *GrzegŚm* 22; *KuczbKat* 70; *BudBib Deut* 34/9; *KochPs* 77; *NiemObr* 86; *LatHar* 553; *WujNT Eph* 1/17; *SkarKaz* 45b; *SkarKazSej* 660b, 662b, 678b; Tego tedy z rozmyłem przed infzymi ftworzył/ Y Duchá mu mądrości w iego ciało włożył. *SapEpit* [B2]v.

»mądrość duchowna« (6): *HistRzym* 73; *NiemObr* 87; Bo mądrość ciełefna/ ieft fmierć: á mądrość duchowna/ żywot y pokoy [*Nam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita et pax*]. *WujNT Rom* 8/6; *SkarKaz* 45b [2 r.], 457a.

»duszna mądrość« (1): Lecz Iákub s. káp. 3. v 15. zowie iá [*filozofijq*] ziemfką dułzną y Dyabelfką mądrością *CzechEp* 232.

»głupia [= *niedoskonała, zawodna*] mądrość« (3): *KochPs* 26; *KmitaPsal* A5; NArodzie głupia mądrością chłubliwy/ Y błędóm zmysłnym wierzyć vporczywy *SzarzRyt* A3.

»mądrość ludzka [= *niedoskonała, dotycząca spraw doczesnych*]« = *sapientia humana a. hominis Vulg* [*szyk* 12:9] (21): *KrowObr* A2v, C4 [2 r.], 108v; Tu Páweł fztrofuie niektore Koryntfkie náuczyciele nie iżby vczyli iákich fałefznych náuk/ ále iż fię paráli ludzkimi zbytecznymi wvwoody á ludzką Mądrością więcey niż Bożą *BibRadz* II 93a *marg*, II 93a *marg* [2 r.], 138a *marg*, b *marg*, 141a *marg*; *GrzegRóżn* A2v, Hv; *KuczbKat* 395; *CzechRozm* 59, 129; *CzechEp* 69 [2 r.], 122; *WujNT* 1.*Cor* 2/4, 5, 13.

»mądrość mądrych, mędrkow« = *sapientia sapientium PolAnt, Vulg* (4:3): *KrowObr* 108v; *GrzegRóżn* K3; Dla tego tedy Bog Ociec niebieski tak raczył przeyrzeć národzenie Syná fwego/ áby zátrácił mądrości mędrkow/ á obrocił ludzkie wykretne rozумы w głupftwo. *RejPos* 17v, 201v, 227v; *BudBib Is* 29/14; *WujNT* 1.*Cor* 1/19.

»mi(e)łośnik (a. miłośnik) mądrości; miłość mądrości, ku mądrości« = *philosophus Murm, Mącz, Calep; amator sapientiae; amor sapientiae, philosophia Mącz* [*szyk* 8:1] (7;1:1): *Murm* 177; *BielŻyw* 43; á *Philosophia* (to ieft miłość mądrości) dla tego ieft wolna/ yłz iey nauka wolne ludzie cyni [!]. *KwiatKsiąż* H3, F3v; *Mącz* 297d [3 r.]; MIłośnicy mądrości tak nam powiedáią/ Ze niemowné zwiérzeta rozumu niemáią. *KochFr* 124; *Calep* 800b.

»nauka mądrości, o mądrości« = *filozofia; doctrina sapientiae Vulg; philosophia Mącz; opus sapientiae Modrz* (6:2): *GlabGad* A3; *BibRadz Eccli* 50/28[29]; *Procedere in Philosophia*, Dobrze fie vczić á s pożytkiem w náuce o Mądrości. *Mącz* 44c, 36d, 338b, 402c, 504d; Bo o Solonie nápiáno/ że w Egipcie báwił fię náuką mądrości *ModrzBaz* 129v.

»mądrość obyczajow« (1): á tá [*biegłość w prawiech*] zaiłte à *moralis philosophia*, to ieft/ od mądrości obyczajów vczyňa fię: iáko od przirodzoney *Philosophiey* kunft leczenia. *KwiatKsiąż* I4v.

»roztropna mądrość« (2): *LubPs* M4v; Czyńże łobie fyropek z roftropney mądrości/ A nie dáy fie vwodzić nikczemney chciwości. *RejWiz* 79.

»mądrość świata tego (a. tego świata), świecka« = *sapientia mundi huius PolAnt, Vulg* [*szyk* 25:3] (17:11): *OpecŻyw* [123]; *KromRozm* II p3; *GroicPorz* a2; *KrowObr* 108v [3 r.], 110v; *BibRadz Eccli* 1

arg, II 77b *marg*, 1.*Cor* 3/19; *GrzegRóżn* K3; Nie będziem fie tego vczyć z mądrości thego fwiátá/ [...] ále s kfiąg Bożich piłmá fwiętego *SarnUzn* C4v; *RejAp* 42v; *HistRzym* 65; *RejPos* 283v *marg*; *SkarŻyw* 47; A czynili to wfzytko z opilftwá mądrości świeckiey/ którą teraz zowá/ nadobnym fłowkiem/ Filozofiá. *CzechEp* 232; *WujNT* 1.*Cor* 1 *arg*, 20, 3/19, *Zzzzz4v* [2 r.]; *WysKaz* 5; *SkarKaz* 83a, 117a, 122a; *SkarKazSej* 658b [2 r.].

»twa mądrość« = *ty (jako tytuł grzecznościowy) (1)*: Vyżrzawfzy to krol/ rzekł iemu: Coż ten to koń ma do wiátru? Odpowiedział rycerz: Zali niewie twa mądrość że żywot káżdego zwierzęcia nic inego nie ieft/ iedno wiátr. *HistRzym* 111.

»mądrość (jest) ziemská« = *sapientia terrena Vulg [szyk 9:1] (10)*: *Leop Iac* 3/15; *BibRadz* II 138a *marg*; *CzechEp* 232; Kłádzie różność miedzy mądrością ziemfká y niebiefká. *WujNT Iac* 3 *arg*, *Iac* 3/15, *Zzzzz4v*; *SkarKazSej* 658a [3 r.] 661a.

Zestawienia: »bogini mądrości« = *Minerva, Pallas Mącz (6)*: *RejWiz* A6v, 85 *marg*, Cc8v; vderzył fie [*Jowisz*] w głowę/ y wyfzłá z mozgu iego Minerwá bogini mądrości. *BielKron* 20v; *Mącz* 222b, *PaprPan* X.

»Mądrość Jezusa, syna Syrachowego« = *Ecclesiasticus; księgi Starego Testamentu (1)*: Mądrość Iezufá fyná Syráchowego *BibRadz* *7v.

»Księgi mądrości, ktore Mądrością zowá« [*w tym: skróty odsyłaczowe (45)*] = *Liber sapientiae; tytuł księgi Starego Testamentu (60 : 1)*: *Leop* Hh6v *żp*, ZZ3v, AAA4v, BBB3 [3 r.]; w. 5. Mo. 10. v. 17. *Iob*. 34. v. 19. Mądrofci. 6. v. 8. *Eklezy*. 35. v. 15. *BibRadz* I 243d *marg*, I 1d *marg*, 2c *marg*, 3a *marg*, c *marg*, 4d *marg* (21); *GrzegRóżn* C2 *marg*, L2v *marg*; ták iáko o tym Sálomon nadobnie y fzyroko piłá w kfięgach mądrości fwoich *RejAp* 127, 46 *marg*, 55, 60v *marg*, 89 *marg*, 127 *marg*; *GrzegŚm* 21 *marg*, 22 *marg*, 60 *marg* [2 r.]; Mądro. w j. kapit. *RejZwierc* 44 *marg*, 5 *marg*, 48 *marg* [2 r.], 69 *marg*, 179 *marg* [2 r.], 184v *marg* [2 r.]; A iż prawdę mowię/ doznáfz tego z wierfzykáf/ 7. Rozdz. 8. kfiąg ktore mądrością zowá *BudBib* c2, c2v, I 33d *marg*, II 68d *marg*; *CzechEp* 277; O czym mamy wyrázone prorocstwo w kfięgách mądrości. *NiemObr* 11; *LatHar* +3, ++8v; *KołakSzczęśl* B3v *marg*, B4 *marg*; *WysKaz* 4; ieden [*król*] ieft Sálomon w kfięg: fwych Mądrości: zwłáfzczá w 6. kápit.: Drugi Iozáfát 2. Párál: 19. *PowodPr* 60; *SkarKaz* 382a. [*Użycia wskazujące na pl (RejAp* 127 i *PowodPr* 60) mogá być uznane również zaznacz. 2.].

»Mądrość Salomonowa« = *Liber sapientiae; tytuł księgi Starego Testamentu, której autorstwo mylnie przypisywano Salomonowi (3)*: *BibRadz* *7v; Thákże w Mądrości Sálomonowej: Spráwiedliwych dufze [...] fá w ręku Bożych *GrzegŚm* 21; *BudBib* II 46 *żp*.

Szeregi: »mądrość i (a) baczenie (a. bacznosc)« [*szyk 1:1*] (2): *GroicPorz* ii2; Apoftołowie y ich namieftnicy máią moc karánia wyfłępných/ y moc odpufłzczenia tym co fię vznawáią: áby oboygá wżywáli wedlug mądrości y baczenia fwego *WujNT* 587. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.].

»mądrość, (i, a, abo) cnota« = *sapientia et (ac) virtus Mącz, Modrz; prudentia et virtus Modrz [szyk 10:8] (18)*: Y mowili nięktorzy/ w mlodych leciech mnożyl fie w mądrofcij ij wetznotach/ a dzis prożnuie *OpecŻyw* [34]v; *MurzNT* 111; *KwiatKsiąż* F3v; *Mącz* 237a; *OrzQuin* T4; *ModrzBaz* 6, 19v [2 r.], 24v, 47v, 114v, 138; *SkarŻyw* 183; *StryjKron* A; *KołakSzczęśl* C2; IEft to Ian Olbrecht

człowiek myśli wielkiej, Pełen mądrości pełen cnoty wśelkiej. *KlonKr F, A4v; PaxLiz A3*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 4 r.].

»mądrość i ćwiczenie« = *sapientia et eruditio PolAnt (2)*: Abowiem boiaźń Páńka iestći mądrością y ćwiczeniem [*Sapientia enim et disciplina timor Domini Vulg*] *BibRadz Eccli 1/26[34]; BudBib Prov 1/1[2]*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.; w połączeniu niewspółrzędnym 1 r.].

»dobroć i mądrość« (2): *KwiatKsiąż E3*; ładzą sie ná tho/ áby thez náfládownáli páná Bogá w dobroći/ y w mądrości *GórnDworz Gg4v*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»mądrość, (i, a) dowcip« = *sapientia et ratio PolAnt; sapientia et prudentia Vulg [szyk 4:4] (8)*: *BibRadz Eccl 7/26, Dan 1 arg; BudBib Eccl 7/25[26]; SkarJedn 313; ArtKanc O5; WujNT 1.Cor 1/19; VRzędów wśyftkich Królestwá náznego nikomu/ iedno ofobam dobrze záfluzonym/ láty/ dowcipem y mądrością okazáłym [intellectu et prudentia bene vigentibus JanStat 300]/ y iedno tutecznym rodakóm nie rozdáwáć. *SarnStat 484; SkarKaz 117a*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.; w przeciwstawieniach 2 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 4 r.].*

»Duch (Święty a. Boży) i (a) mądrość« = *Spiritus et sapientia PolAnt, Vulg [szyk 7:5] (12)*: Ale obátcie brácia/ mężow miedzy wámi cnothliwego zachowánia liedm/ nápełnionych Duchá Świętego/ y mądrością ktorym porutzymy ten vrząd *KrowObr 4v [przekład tego samego tekstu RejPos 22, 23, BudNT, WujNT Act 6/3]*; ále sie nie mogli zmocnić mądrości yego [*Szczepana*] y Duchowi fwiętemu kthory mowil przezeń. *RejPos 22 [przekład tego samego tekstu WujNT Act 6/10], 22, 23, 40v; BudNT Act 6/3; SkarŻyw 484; CzechEp 347; KołakSzczęśl C2; WujNT Act 6/3, 10, s. 419*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 8 r.].

»filozofija, (a, i) mądrość« (4): *GrzegRóżn Hv*; Haec est correctio philosophiae veteris et emendatio, Poprąwienie fтарыdawney Philofophiey á mądrości. *Mącz 350b; GórnDworz F6; SkarKaz 122a*.

»(więcej) nauka, (i, a, albo, ale, niż) mądrość« = *doctrina et sapientia HistAl, Modrz; scientia et sapientia Vulg, PolAnt; doctrina et prudentia Modrz [szyk 20:12] (32)*: *March¹ A3v; BielŻyw 80, 97, 100; March³ V2; WróbŻółt V; HistAl I4v; KromRozm II d4, p2v [2 r.], p3*; Baw sie więcej mądrością niżli náukámi [...]. Boć náuká iest by kwiat co ná drzewie róście/ Ale mądrość zá owoc sftanie wśyftkim próście. *RejWiz 80; Leop Eccli 6 arg, 21/21; BibRadz Dan 1/4; OrzRozm A2, A2v [2 r.], E; BielKron 79 [2 r.]; Náuká albo mądrość/ przez ktorą sie wywiadujemy o przyrodzeniu/ y o cnoćie wśelákiey rzeczy. *KwiatKsiąż E3 marg; Mącz 222b, 297d, 402c; LeovPrzep F3; ModrzBaz 46v, 68v; LatHar 558; SkarKaz)(4; PaxLiz A2v*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 16 r.].*

»mądrość, obacznosc« (1): abowiem młodych ludzi nie zwykłoć albo nie rostropnoć zawłze ma być rzádzona y też pořtanowiana mądrością obacznoscią fтарыch ludzi *BielŻywGlab nlb 14*.

»opatrzność a mądrość« (1): [*Plotynus*] tilko o bořkich rzeczach rozmyřláł [...]. Ani czo innego za częć fobie pokłádał iedno czo mogł opatrznoscią á mądrością dowieć *BielŻyw 95*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»mądrość a rada« (1): Przeważał go też być mądrym ábo rádnym. O they mądrości á o they rádzye wŷyŷcy Mędrscy y wŷyŷcy Prorocy myŷląc wŷtáli. *RejPos* 16v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.; w połączeniu niewspółrzędnym 1 r.*].

»(więcej) mądrość, (a, i, niżli) roztropność« = *sapientia et intelligentia PolAnt; sapientia et prudentia Vulg* [szyk 8:2] (10): *PatKaz III* 125v; *BibRadz Prov* 3/13; *GrzegRóżn* K3; *RejPos* 214; A Ták rozważny ftáteczny á pocźciwy człowiek ząwždy ŷie ma więcej mądrości niżli tylko łáme y roŷtropności dzierzec y vczyć. Bo roŷtropność po łácinie zową *prudentia*, á mądrość *sapientia*. *RejZwierc* 145v, B2, 145v; *NiemObr* 70; *WujNT Eph* 1/8. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 2 r.*].

»mądrość, (i, a, abo) rozum (a. rozumienie, a. rozumność)« = *sapientia et intelligentia Vulg, PolAnt; sapientia et intellectus a. sensus Vulg; prudentia, ingenium Modrz; prudentia et intellectus JanStat* [szyk 26:22] (48): *BielŻyw nlb* 6, s. 75; *GlabGad* M4v; *MurzHist* B4; iż zacność/ moc rycerŷka nye w ŷukni áni w ŷłácye myŷłzka/ ále doŷtawáyą yey z rozumu á z mądrości. *GliczKsiąż* F4v, F4v, L; *KrowObr* A2v, 108v, 110v; *Leop Ex* 36/1, 2. *Par* 1/10, *Iob* 38/36, *Eccli* 21/13; *BibRadz Is* 11/2; *BielKron* 81; *Mącz* 256a, 419c [2 r.]; *Prot* A2; *RejAp* 116; *RejPos* 187v, 208v; *KuczbKat* 70, 265; *WujJud* A7; *BudBib Is* 29/14, *Dan* 1/20; *BiałKaz* M; *ModrzBaz* 68v; *KochPs* 26; *SkarŻyw* 260; Wielcze głupia mądrości/ rozumie ŷzalony/ Pan cie zniŷczy/ y dowcip twoy będzie zwątlony. *KmitaPsal* A5; *Calep* 945a; *LatHar* 553; *SarnStat* 71, 909; Ale ŷie przez ŷłowo rozumie wŷytká zupełna y wnątrzna mądrość/ ábo rozumienie: ktore od namędrŷzego y naprzemożnieyŷzego Bogá táiemnie pochodzi/ y z niego ŷię nieiáko rodzi. *SkarKaz* 484a,)(2, 80a, 206b, 484b, 485a [2 r.]; *SkarKazSej* 657a, 658a, 662b, 672b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 16 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 18 r.*].

»mądrość, (i) umi(ej)ętność (a. umienie)« = *sapientia et scientia HistAl, Vulg, PolAnt; sapientia et disciplina Vulg* [szyk 17:3] (20): *HistAl* I5; *Leop Sap* 3/11, 2. *Par* 1/11, 12; *BibRadz Eccli* 1/16, 17, *Eccli* 50/28[29]; *Mageta*. Vmieyętność przirodzonych rzeczy/ doŷkonała mądrość. *Mącz* 203d, 292a; *BudBib* 2. *Par* 1/10, 12, *Eccli* 1/16, 17; Ponieważ teŷ wiára y zbáwienie/ nie ząwiŷły ná wymowie okazały ludzkiey mądrości y vmieyętności omylney *CzechEp* 69, 113, 252; *NiemObr* 70, 87; *WujNT* 1. *Cor* 12/8; *WysKaz* 4. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 17 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 6 r.*].

»mądrość i wiadomość« = *sapientia et scientia Vulg* (3): *Leop Prov* 28/2; *LeopPrzep* F3v; gdyż ŷłyŷyŷ iż ŷie tám maŷ náuczyc wŷzelákiey mądrości y wiadomości wŷytkich ŷpraw y poŷtepkow kroleŷtwa iego *RejPos* 326v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.; w połączeniach niewspółrzędnych 2 r.*].

»mądrość i wyrozumienie (a. zrozumienie)« (3): *LubPs* bb3v *marg*; *BiałKat* 201; ábyŷcie byli nápełnieni znáiomosci woley iego/ we wŷzelákiey mądrości y wyrozumieniu duchownym [*in omni sapientia et intellectu spiritali*] *WujNT Col* 1/9. [*Ponadto w połączeniach niewspółrzędnych 3 r.*].

Personifikacje [w tym: *osoba dramatu w BielKom* (13)] (21): Ofoby rozmawáiące w tey Komediey. [...] *Ociec/ Stárość/ Mądrość/ Niemoc/ Pokuŷa/ Anyoŷ. BielKom nlb* 8, kt, B [2 r.], B4, B4v, B5 [2 r.] (12); Rzecz do mądrości/ Sioŷtra ma iefteŷ/ á roŷtropność zow przyiaćiołką ŷwoią [*Dic sapientiae: Soror mea es, et prudentiam voca amicam tuam*]. *Leop Prov* 7/4 [*przekład tego samego tekstu BudBib*],

BBB3; Mądrość zbudowała sobie dom [*Sapientia aedificavit domum suam*]/ y wyćiofala siedm sflupow fwoich. *BibRadz Prov* 9/1, *Prov* 9 arg; Ia mądrość [*Ego sapientia Vulg*] ieftem iako przekop z rzeki wywiedziony. *BudBib Eccli* 24/34[40], *Prov* 7/4; Ia mądrość w radzie miefzkam/ y przy myślach vczonych ieftem. *SkarKazSej* 663a.

Szereg: »mądrość, (a) roztropność« (2): *BielKom* B4; IZali nie mądrość woła/ á roftropność wydawa glos fwoy [*Nonne sapientia clamat; et intelligentia dat vocem suam*]/ *BudBib Prov* 8/1. [*Ponadto w połączeniach niewspółrzędnych 2 r.*].

Iron. (2): *PaprUp* Gv; Bo go chmiel y iągoda/ á nie rozum/ rządzi. Abo ow dymny trunek/ co go piią iaiąc/ [...] Alchimiyká cnotliwa/ początek mądrości *KlonWor* 69.

W przem (3) : nie iefci tho Orzechowkięgo głowy/ proftego á domowego Ziemiániná/ którego wzyftká mądrość ief/ Pług/ Zóná/ Wól *OrzQuin* F; Piotr Duchem Bozym ípráwiony/ mądrości wężowey wedle Ewángeliey násláduiác: wciáfná dziurę leść/ y fkorę ftará z siebie odrzec y ípuścić páńftwo/ y zóná/ dziećmi/ y rofkofzami wzyftkiemi wzgárdzić vmyślił. *SkarŻyw* 570, 230.

Przem: *Mądrzy ludzie* (1) : Pogánfka ftara mądrość/ pifała hiftorie/ flawiac ludzie wboiu męzne y w ípráwách dzielne *SkarŻyw* A3v.

a. *O doskonałej mądrości, będącej atrybutem istoty nadprzyrodzonej; w odniesieniu do Boga utożsamianej niekiedy z samą osobą Bogu [w tym: czyja (202): ai poss (90), G sb i pron (59), pron poss (53); użycia pl (10); o Matce Boskiej (1), o aniele (1)] (338) : O boże wflechmotzny [...] / proffę twé nięwymowné lafki raczyż mi to datz z fwé mądrofcij / abych pilnie mogla fluzytz iego fwiętę miloŃci. *OpecŻyw* 15, 37v, 85v, [123], [123]v, 179 [2 r.]; *PatKaz II* 45v, 49 [2 r.]; *PatKaz III* 88, 98, 106v, 113; *TarDuch* E3; *WróbŻolt* 103/24; *RejJóz* C3v; *MurzNT* 51 [5 r.]; *KromRozm II* bv, g; Mądrofciam iego [Pana] liczby niet áni końcá żadnego *LubPs* ff2v, N4, X6, dd4v marg, ff2v marg; *RejWiz* 29; *Leop Ps* 50/8, 146/5, *Eccli* 42/21; Abowiem mądrość otworzyła vftá niemych [*quoniam sapientia aperuit os mutorum Vulg*]/ á ięzyki niemowiatek ípráwiła wymowne. *BibRadz Sap* 10/21, *5, *Iob* 28 arg, I 283d marg, *Prov* 3/19, *Sap* 10/4, 9, II 133b marg; *GrzegRóżn* D3, Nv; *SarnUzn* B4v, C5v; Ták iako Sálomon wfpominác raczy/ pod oŃobą mądroŃci/ O tym fwiętym BoŃthwie iego *RejPos* 232, 32, 62, 149, 149v [2 r.], 152 (11); *BialKat* 73v, 106; *BudBib Sap* 8/5, 6, 17, 9/2, 4 (8); *BudNT Luc* 7/35; *CzechRozm* 4v, 5, 59, 60, 170v, 219; Niebádmży przeto mędrfzi niźli on Bog/ ktory oną mądroŃcią ktorą ftworzył wzyftkie rzeczy [*qui qua prudentia res condidit*]/ tąż ie w cáloŃci záchowác chce. *ModrzBaz* 80; *SkarJedn* 44; *KochPs* 51, 114, 184, 213; *SkarŻyw* 82, 243; *CzechEp* 197, 222 [3 r.], 242; *KochMarsz* 154; *KochPhaen* 1; *ArtKanc* A11v, B2v, D8, D12, D19, I13v; *GórnTroas* 29; *GrabowSet* C, V4; Bo to vczynić y moze iako wfzechmocny/ y vmie iako nie doŃigłey mądroŃci pełny *LatHar* 190, 165, 304; *WujNT* 32, *Matth* 11/19, s. 47, 208, *Luc* 7/35, s. 580, *Zzzzz4v*; *SkarKaz* 45b, 206a, 274b, 279b, 486b [2 r.]; piŃmo lámo Ńwiádczy: gdy Pan Bog/ ábo MądroŃc iego mowi *SkarKazSej* 697a; *SzarzRyt* B3.*

W połączeniach szeregowych (50): *PatKaz II* 47; PAn bog w troycy iedyny/ mądroŃc nieŃkonczona Dobroć y miłofierdzie/ moc niewyflowiona ief ták namiłofciwlfy *KlerWes* A; *WróbŻolt* dd4v; *MurzNT* A4; *KromRozm II* k; Abowiem oná [*Panna Maryja*] rządzi wzyftłhki rzetzy ná ziemi/ fwoią mądroŃcią/ opátrnoŃcią/ roftropnoŃcią/ y láfką *KrowObr* 163v, 214v; *BibRadz* *3, II 135c marg;

iż Bog ich/ ktorego oni zową Oycem/ ponieważ nie iefth ieden s Synem fwym/ tedy musi być bez Mądrości/ bez formy/ bez światłości/ bez sił/ bez wŕzechmocznego ramienia/ Nákoniec bez ducha SarnUzn Hv, B8, B8v, Hv, H2 [3 r.]; *RejAp* 53, 55v [2 r.], 66, 69; *GórnDworz* Mm6; *RejPos* 330; *BiałKat* 76; *CzechRozm* 5 [2 r.] 8v, 40, 94, 143, 173v, 219v; Wielki by to był wŕzczypek wŕzechmnočnosti [!]/ mądrości y prawdzie Chryŕtułowej/ żeby kościołowi fwemu/ błędiwą á nieŕtateczną głowę dáć miał *SkarJedn* 163; *SkarŻyw* A3, 258; *CzechEp* 271, 276, 298; Znaki tey twey Troiakości ŕwiętey/ Vказаłeŕ iáwnie w ŕtworzeniu fwym Moc, mądrość, wieczność, dobrotę *ArtKanc* I11; *GrabowSet* D; *LatHar* 664, 665; *WujNT* 201, 304, *Rom* 11/33, *1.Cor* 1/30, *Apoc* 5/12, Xxxxx3; *SkarKaz* 515a, 518a.

W przeciwstawieniu: »głupstwo ... mądrość« (2): *GrzegRóżn* K3; Iáko y zbáwienie pochodzi z ŕmierci Pána Chriŕtułowej: ktorey opowiedánie ŕwiátu lię zda głupftwem; ále wiernym iefth mocą y mądrością Bożą. *WujNT* 1.*Cor* 1 arg.

W charakterystycznych połączeniach: doskonała mądrość (2), dziwna (5), ista, miłosna, nazacniejsza, niedoŕcięła (niepoŕcięła) (3), niewybadana, niezbrodzona (2), prawdziwa (3), rozliczna, rozmaita (2), szczera, wielka (nawiętsza) (6), wszelka (wszytka) (3), wysoka, zakryta (2), zniernowana, zwirzchnia; mądrość anjelska, (Ojca) (9), Chryŕtusowa, Nawyższego, Ojca (ojcowska, ojcowa) (10), Pana (Boga, Chryŕtusa) (8), Syna (Bożego) (2); cień mądrości, cudność, droga, głębokość (2), osoba, pełny (3), skrytość (2), stolica (2), studnia (studnica) (2), ŕwiatło, tajemnica (3), wielkość, zdroj, zwierciaMo, źrzodło; mądrością napelńiac, opatrzyć, sprawiony (2), stworzony.

Wyrażenia: »mądrość boża (a. boska), pańska« = *sapientia Dei* *Miech*, *Vulg*; *sapientia divina* *HistAl*; *prudentia Dei* *Modrz* [w tym: składnia orzeczenia typu: mądrość boża zbudował (3) *PatKaz* II 42, 66, *HistAl* G] [szyk 63:13] (61:15); *PatKaz* I 4v, 11; mądroŕcz boŕka zbudował ŕobye dom zwyecznoŕczy boŕtwa fwego *PatKaz* II 42, 32 [3 r.], 49 [2 r.], 52, 66; *PatKaz* III 88 v, 90, 98v, 121v, 133v; Koŕcioł ŕwiętego Zophiae to iefth mądroŕci Bożey ktora iefth Pan Chriŕtus, przedtim był znamieniti *MiechGlab* 70; ábowiem boska mądroŕć/ wŕzytko przeglądáiac y myŕli ludzkie rozeznawáiac/ thák gi [ŕwiat] od początku ŕtworzył/ iż nie było nic ŕtałego álbo mocnego. *HistAl* G; *KromRozm* I M; *MurzNT* 103v [2 r.] 116 marg; *KromRozm* II t2; Iáko mądrość Páńlka wŕzytko dziwnie ŕpráwuie *LubPs* ee marg, dd5; *Leop Eph* 3/10; *BibRadz* I 123c marg, 336a marg [2 r.], b marg [2 r.]; *GrzegRóżn* D3; *OrzQuin* X4v [2 r.]; *LeovPrzep* b3; *GórnDworz* Gg4v, Mm6; *RejPos* 284, 352; *KuczbKat* 265, 395; *BudBib Eccli* 15/18 [19]; *CzechRozm* 60, 227v; *ModrzBaz* 13; *SkarJedn* 43; *SkarŻyw* 79, 112, 118, 203, 593, 595; *NiemObr* 67; *ArtKanc* A11v; *LatHar* 511, 639, 665; Dla tegoż też mądrość Boża rzekłá: Poŕłę do nich Proroki y Apoŕtoły *WujNT* *Luc* 11/49, s. 175, 533, *Rom* 11/33, *1.Cor* 1 arg, 21 (10); *SkarKaz* 42a, 206b, 277b [2 r.], 485a, b (9); *SzarzRyt* A3.

»Duch mądrości« (1): Duch S. iefth Duch prawdy/ Duch mądrości/ nie może ŕluchác/ fyna mówiácego czegoby nie wiedział. *SkarJedn* 280.

»(na)wyższa mądrość« = *summa prudentia* *HistAl* [szyk 9:3] (12): *PatKaz* III 116, 116v; *BielŻyw* nlb 3; *HistAl* I; *Diar* 107; Bo iż Pan Bog wŕzechmogácy/ będąc nawyŕzlzá mądrością/ zwykl rzadko mówić/ y tylko rzeczy ŕwiętoŕliwe y potrzebne *Phil* G; *SkarKaz* 42b, 43a, 45b, 384b, 606a; *SkarKazSej* 664a.

»niebieska mądrość« = *coelestis sapientia* *Modrz* [szyk 4:1] (5): *BibRadz* I 336b marg; *GórnDworz* Gg4v; *ModrzBaz* 67v; *ArtKanc* K4; Potrzebuiem/ y bårzo potrzebuiem Pánie Boże nálz/ áby fię náłze rozumy niebiełką twoią mądrością oświecały. *SkarKazSej* 658b.

»nieogarniona mądrość« (4): *RejPos* 230, 330, 352; Náuczyłz fię nieogárnioney iego mądrości *LatHar* 258.

»nieskończona (a. bezskończona) mądrość« [szyk 12:2] (14): *KlerWes* A; *LeovPrzep* b3; Słuchayże co lámá tá niełkoczona mądrość powiedác/ iáko nas w tey obłędliwości vczyć á przełtrzegác raczy *RejAp* 32v, 196v; zrozumiał temu then bezłkoczonych mądrości Pan/ iz łwiát rozlicznych á dziwnych przypraw miał łobie łzukác *RejPos* 327, 70, 165v, 191v, 225, 225v, [292]; *RejZwierc* 91v, 147v; *WujJud* 44v.

»mądrość niestworzona« (3): tełz myą zachoual fyn nayuyłłego boga mądrołczyą nyelłtworzoną łwoyą yzem zwyecznołłczy oddalona oth grzechu *PatKaz II* 68, 39, 55.

»niezmierna (a. niezmierna) mądrość« [szyk 3:1] (4): Mądrołcy nyelłmyerzona wyerni boze prołłacya abi przes moc tey łwyatey młłey łáłkawye łyá łmyłował nad włłitkymy timy ktore ya włwey pamyacy mam. *BierRaj* 19; *SeklWyzn* d4v, Ev; *KuczbKat* 410.

»skarł mądrości« = *thesaurus sapientiae* *Vulg* (11): *OpecŻyw* 84, 134v; *KrowObr* 66v; *SarnUzn* G; O pánie/ ty łzczérość łerdeczną miłuielz/ Y łkarł łwey mądrości tákim okázuielz. *KochPs* 76; *SkarŻyw* 79; *LatHar* 6, 511; *WujNT* 175, Col 2/3, Xxxxx4.

»wieczna (a. przedwieczna, a. wiekuista) mądrość« [szyk 15:1] (16): *OpecŻyw* 35; *PatKaz II* 41v; *SeklWyzn* d4v; *BibRadz* *3; *SarnUzn* G4, G5; *BiałKaz* G4; *ArtKanc* K11v; Iezu przedwieczna OYcá niebiełkiego mądrości/ zmiłuy fię nád námi *LatHar* 340, 293; *SiebRozmył* C2; *SkarKaz* 45b, 85b, 515a; Wiekuiłta mądrości/ Boże niezmierny/ Ktory włzytko porułzałz nie będąc wzrułżony *SzarzRyt* B3v, B4.

Szeregi: »dobroć, (i, a) mądrość« [szyk 4:3] (7): *PatKaz I* 4v; *MurzNT* 103v; *KuczbKat* 410; *WujJud* 50; Táki ľudzkie Zbory niemogą być dobrze rządzone/ ábo wedle rozumu łprawowane/ iedno od ľudzi czełniełłzych/ ktorziby byli iákoby iákie pułboże/ ktorziby fię ile naywięcey á nabliżey mogą przymykáli á łtołowáli do dobroci á do mądrości Bożey [*qui ad Dei optimi maximi bonitatem et prudentiam quam proxime accedant*]. *ModrzBaz* 13; *ArtKanc* 111; *SkarKazSej* 660b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.*].

»moc (a. możność), (i, a) mądrość« = *virtus et sapientia* *Vulg* [szyk 14:9] (23): *OpecŻyw* 40; *PatKaz III* 116 [2 r.], 116v [2 r.]; *KromRozm II* y; A nie inák iákoby w rádę Bog miał wnidz z mądrością y z możnością łwoią *BibRadz* I 1d marg, I 6c marg; *BielKron* 295v; *GrzegRóżn* K3; *LeovPrzep* F3v; *Angelłka* mądrość y moc. *KuczbKat* 20 marg; *SkarŻyw* 559; *CzechEp* 329; *ArtKanc* K4, O14; *WujNT* 533, 1. *Cor* 1 arg, 24; *SkarKaz* 205a, 518a [2 r.]; Niebá máchiná ták zgodnie łprawiona/ Ze mądrość Páńłka/ że moc niełkoczona Wiecełnie ią rządzí *SzarzRyt* A3. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 18 r.; w połączeniach współrzędnych 4 r.*].

»mądrość i (a) nauka« [szyk 3:1] (4): *OpecŻyw* 84, 134v; PAn á zbáwiciel nálz [...] przeczby thák pod przypowiełłciámi pokrywał ty niełkoczone mądrości łwoie/ á thy nieomyłne náuki łwoie/ tę im odpoweđ dáć raczył *RejPos* 191v; *SkarKaz* 80b.

»mądrość a (i) opatrność« (2): *RejPos* 212v; Nie tylo fię nie gorłzę/ ále cię z tey mądrości wielkiej y opatrności około nas wyłławiam. *SkarKaz* 160b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 5 r.].

»rozum (a. rozumienie), (i, a) mądrość« = *prudentia et sapientia PolAnt* [szyk 4:3] (7): Iż pan Kryftus był w połtáci bożey/ to yeft/ podobny Bogu rozumem á mądrocyą *KromRozm II* r2; *RejPos* 320v; *BudBib Ier* 10/12; *CzechEp* 239; *SkarKaz* 277b, 485a, 486b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.; *w połączeniach niewspółrzędnych* 2 r.].

»słowo i (a) mądrość« [szyk 9:2] (11): Ták Bog łam łiebie rozumiejąc/ rodzi łowo y mądrość łobie równą. *SkarKaz* 484b, 484b, 485a [3 r.], b, 486a, b [2 r.], 488a, 580a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 3 r.; *w połączeniu niewspółrzędnym* 1 r.].

»mądrość, (i) sprawiedliwość« [szyk 2:1] (3): Kto łię nawięcyi mądrości i łprawiedliwułci [!] bożyi łprzeciwiá *MurzNT* 116 marg; *SarnUzn* B8; *WujNT* Zzzzz4v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.].

»mądrość i umiejętność« = *sapientia et scientia Vulg* (4): A gdyłz ty tedy nierad łluchałz/ tákowey mowy S. o Pánie Kryftułie Synu Bożym/ w ktorým Bog oćiec niebiełki/ włyłtki łkárby mądrołci y wmięłnołci zámknął *KrowObr* 66v; *LatHar* 6; *WujNT* Col 2/3, Xxxxx4.

»mądrość i wiadomołć« [szyk 1:1] (2): O głębokołci łkárbow mądrołci y wiadomołci Bożey/ iáko łą nie zrozumieáne łady iego/ y nie wybádáne drogi iego *SkarŻyw* 79; *WujNT* 175. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.; *w połączeniu niewspółrzędnym* 1 r.].

»mądrość a (i) wszechmocnołć« [szyk 1:1] (2): *LeovPrzep* b3; kthore tho dobrá więłtze łwiádectwo dáia mądrołci/ á włzechmocnołci Bożey/ niż łłoneczná łwiátłołć *GórnDworz* Gg4v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.].

»mądrość i znajomołć« (2): Powołáni łełtełcie/ práwi/ ku vznáni TAIEMNICE BOGA, y Oycá y Syná/ w ktorým łą zákrythe włyłtki łkárby mądrołci y znáiołci. *SarnUzn* G; *WujNT* 304. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.].

a. *Jako przydawka dopełniaczowa w odniesieniu do działania* (1) : Zacne łą twoie łprawy/ y wielkiy mądrołci *KochPs* 156.

2. *Mądre słowa; pouczenie, morał; zasada, maksyma; sapientia HistAl, PolAnt, Vulg [w tym: czyja* (11): *ai poss* (7), *pron poss* (2), *G sb i pron* (2)] (59) : Z ięzykác włyłtki mądrołci: Náuk włzelkich ich chyłrołci *BierEz* Dv; *OpecŻyw* 58v; *BielŻyw* 160; Małz mądrołci napiłane Od mądrych łudzi wybrane V Floriana prałłowane *BielŻywUng* [172]; *GlabGad* A3v; *Reuela* oculos meos: et confiderabo mirabilia de lege tua. Racł ofwiecić oczy moie/ á tedy więcz obaczę dziwne mądrołci w zakonie twoim. *WróbŻołt* 118/18, nn6v; *HistAl* K3; *MurzNT* *Luc* 11/31; Wy zyemłcy obywałcie łbodzi bogáci/ łłuchaycie z vłt mych mądrołci *LubPs* N2, K2v; *RejWiz* 129v; Sabá Krolowa przyiáchála aby łlyłzála mądrołć Sálomoná Krolá/ ktorey łie dziwiłá. *Leop* 3.Reg 10 arg; *BibRadz Eccli* 27/11[12]; *BielKron* 78 [2 r.]; Mam namożnieyłzy Cefáru przedáyne trzy mądrołci. [...] Rzekł Domicyan: [...] Powiedzze ninie ty mądrołci/ ktore chcełz przedác? Tedy kupiec powiedział iemu rzekąc: Pierwa mądrołć łełt tá. Cokolwiek czyniłz mądrze czyn/ á pátrz końcá. Wtora mądrołć: Gołcińcá nigdy nie opułzczay dla łcięłzki: Trzeciá mądrołć: Nie nocuy nigdy w tey gołpodzie gdzie gołpodarz łełt łtáry/ á żoná młoda [...]. Włlyłzawłzy thy tho mądrołci Cefarz/ dał iemu zá káždá

tyfiąc złotych. *HistRzym* 57v–58.,, 9, 23v [2 r.], 25, 58 [4 r.], 58v (26); *SkarJedn* 310; Z vlt pobożného fzcéra mądrość płynie *KochPs* 54; *CzechEp* 254; *ReszPrz* 98; *KoлакSzczeńł* A2; *WujNT* 47, *Matth* 12/42, *Luc* 11/31, *1.Cor* 1/17; *SkarKaz* 517b, 637b; O mądrym mowi piłmo: (Mądry pyta fię y fzuka mądrości ftarowiecznych.) *SkarKazSej* 662b.

W połączeniu szeregowym (1): Boć [księgi] fą y tciemnic/ y mądrości/ y poćiechy/ y vprzemego á gorącego nabożeńftwá ku Pánu IEzułowi vkrzyżovánemu/ pewnych znákw y potężnych pobudek pełne *LatHar* 287.

W charakterystycznych połączeniach: dziwna mądrość, jakaś, każda, mowiąca, napisana, prawa, rozliczna, starowieczna, szczera, wszy(s)tka (3); mądrość Salomonowa (Salomona) (8); mądrość mowy; powiedzieć mądrość (2), rozmyślać, (u)słyszeć (5); posłyszeć mądrości, słuchać (7).

Wyrażenia: »księgi mądrości« = *księgi Pisma św. sapiencjalne i prorockie* (3): [Panna Maryja] Tefz wżytky kfyągy proroczkye mądrofzczy [...] pamyąhayącz umyálą [!] *PatKaz III* 122v, 112; Nápiál Sálomon potomkom fwym w pámięć ludzką kfięgi/ miedzy inemi troie mądrości. *BielKron* 78v. [Cf 1. »Księgi mądrości« *RejAp* 127, *PowodPr* 60].

»mądrość nauki« (1): wboiázní Bożey y w mądrości nauk świeckich/ y piłmá S. wielki pochop brał. *SkarŻyw* 178.

3. *Konkretna wiedza lub określona dyscyplina naukowa [w tym: czyja: pron poss (1)]* (9) : Tedy Alexander wżithki księgi pogaⁿfkie popalić kazał, ale księgi ogwiadach o lekarftwie, o rozmaitey mądrofci wżitki do Macedonией wziąć kazał. *BielŻyw* 154; *GostGospSieb* +3; *WujNT Act* 7/22.

mądrość w czym (1): Magia – Mądrofz wrzeczach skritich, item czarnokfiestwo. *Calep* 630a.

W charakterystycznych połączeniach: eipska mądrość (2), greeka, rozmaita, wszelka (wszytka) (2).

Wyrażenia: »mądrość nauki« (2): Physica (phisica) ars seu scientia de naturis rerum tractans, mądrofz navky *BartBydg* 114; *Mącz* 238c.

»mądrość przyrodzona« = *nauki przyrodnicze* (2): *GlabGad* A5; *Sagacissimus rerum naturae*, W philofophiey á mądrości prziródzoney wielmi ćwiczony. *Mącz* 364a.

Szeregi: »filozofija a (to jest) mądrość« (2): *GlabGad* A5; *Mącz* 364a cf »mądrość przyrodzona«.

»mądrość i nauka« (1): Y iáko był dowćipny wżytkiey fię mądrości y náuk wżytkich Egipfkich y Greckich náuczył. *SkarŻyw* 478.

Synonimy: 1. *baczenie, baczność, biegłość, bystrość, chytrość, dowcip, filozofija, nauka, obaczność, rozsądek, roztropność, rozum, rozumienie, rozumność, stateczność, statek, umiejętność, umienie, umysł, wiadomość, wyrozumienie, zrozumienie*; 3. *filozofija*.

Cf **NIEMĄDROŚĆ**